

partes? *Absenum.* 2. Artes conjungendæ sunt usu: præceptis autem & finibus accuratissime distinguendæ. 3. Rhetor quando invenit & disponit, hoc non facit qua Rhetor, sed qua Logicus. Plane sicut Musicus, cum orat, non qua Musicus, sed qua Orator est, orat, & pastor quando obligat vulnus, non est pastor, sed facit id ut est Medicus. *Nec obstat & hoc, quod plerique Rethores inventionem & Dispositionem Rheticæ partes constituant.* *Est enim Elench. Testim.* Cum non videndum, quid veteres fecerint, sed num recte & ex lege methodi fecerint. 2. Respicerunt illi potissimum Oratoriam sive Rheticam forensem, adeoque Rheticæ usum, non vero Rheticam artem, quæ bene dicendi præcepta tradit, & in nuda & mera elocutione & actione absolvitur.)

CAPUT II.

I. ELOCVTIO est Orationis exornatio.

(Definitio sumpta est a *forma* & *subjecto*. Exornationis enim vocabulum propriam Elocutioni naturam & essentiam attribuit, & præterea eam tum ab aliis rebus, tum ab actione (*altera Rheticæ parte*) distinguit. Subjectum autem elocutionis est *Oratio*, quia in eadem, ratione vocum, exornanda tota occupatur. Ubi nil *obstat*, quod elocutionis propria significatio orationis pronunciationem, quæ fit viva voce, designet. Designat quidem: verum hic per *τέλαχενον* latius sumitur, ut non tantum Orationem viva voce enunciatain seu emunciandam, quæ tropis & figuris referta sit, sed scriptam etiam Orationem troporum luminibus variatam, & figurarum schematibus exornatam, licet nunquam viva voce enuncietur, complectatur. *Philippus 2. Rhetor.* sub init. ita definit: *Elocutio est, quæ dilucida & perspicua oratione res exponit.* Partes vero Elocutionis tres facit. 1. Sermonem Grammaticum. 2. Figuras. 3. Amplificationes. Cum tamen diluciditas sermonis & Orationis perspicuitas non sit Rheticæ, sed solius Grammaticæ, sicut Rheticæ solius sermonis exornatio. Ad salvandum tamen Dn. Philippum dici potest, eum non nude de Rheticæ,

rica, ejusdemque præceptionibus specialibus loqui, sed de omnibus iis, quibus Orator ad obtainendum scopum suum opus habet; adeoque docere, qualis Orator esse & quæ scire debeat.

2. Elocutio est Tropus & Figura.

(Dichotomia Elocutionis est ex effectu. Genus enim hic in species suas distribuitur. Eandem tradit Cicero I. de *Orat.* ubi ait: Nam est quidam *ornatus Orationis*, quæ *ex singulis verbis est*, (ut in tropo) alius qui ex continuatis conjunctisque constat (ut in Figura) plane quemadmodum in Logicis *Inventio*, prior pars, singularem est argumentorum: *Judicium* vero posterior pars, coniunctionum & collocatorum seu dispositorym.)

3. TROPUS est elocutio, qua vox a nativa significatione in aliam immutatur.

(Tropus dicitur a Græco τρέπω, quod invertō, converto, muto, &c. significat. Est enim versio seu modificatio vocis, qua vox a significatione propria vertitur in alienam. *Definitio* est a *Genere*, quod est *Elocutio*, & a *Forma*, quæ a *subjecto*, quod est *vox*, & adjuncta significationis mutatione constituitur. Quintiliano I. 9. in *princ.* teste Ramo Schol. Rhet. 17. in *princip.* *Tropus* nihil aliud est, quam *dictio ab eo loco, in quo propria est, translata in locum eum, in quo propria non est.* Declaro exemplo. Si vocabulum *garnire* a vulpibus, quarum est proprium, transferas & traducas ad hominem inepta & inutilia loquentem, tropus fuerit, *Metaphora* scilicet. *Sic, si dictiōnē causā propriā attribuas effectō, ponens scil. nomen auctoris pro opere ipso ab auctore confectō, ut puta, Virgilium pro Virgilii Aeneide; vel dictiōnē subjecti propriā tribuas adjunctō, si nimīrum locum ponas pro re locata, mundū pro incolis, Germaniam pro Germanis, & vicissim contra, similiter tropus fuerit.* *Dictio enim ab eo loco, in quo propria est, transfertur in eum, in quo propria non est.* Porro ab hac ipsa definitione *Tropus* non tantum est, quod est, sed & a *Figura* potissimum distinguitur.

Dife-

Differentia namque *Tropi & Figuræ* consistit in duobus præcipue. 1. *Tropus est in UNA* voce sive in singulis verbis: *Figura est in pluribus, & conjunctis* (in Oratione.) *Quintil. l. 9. c. 1.* Errant igitur, qui tropum etiam in verba conjuncta vel totam phrasim cadere existimant. 2. *Tropus verbi sive vocis significationem nativam mutat in aliam;* *Figura vero* (non vocis, sed) *Orationis habitum immutat Grammaticam* scilicet ejusdem puritatem variis schematum flosculis exornans.

NOTA hic I. quamvis tropus singularum vocum modificatio, extra Orationis tamen contextum intelligi non potest. Sic si quis dicat *Anus*, nemo intellexerit, num proprie aut modificate loquatur: Sin autem in Orationis contextu *anus pro juvencula* ponatur, facilime tropum deprehendes.

NOTA II. *Troporum causas Efficientes esse duas.* 1. est *Necessitas*, quæ est ejusdem causa efficiens, procreans, si quidem verborum inopia tropi primum inventi. Non enim habemus tot verba, quot res. 2. *Voluptas*, quæ est causa tropi conservans. *Omnes namque translatis & alienis magis (si modo ratione translati sint) quam propriis & suis delectantur*, ait *Cicer. de Orator.* Qui de utraque causa sic eleganter differit. Tropum necessitas genuit, inopia coacta & angustiis: post autem Delectatio jucunditasque celebravit. Nam ut vestis frigoris depellendi causa reperta est primo, post adhiberi cœpta est ad ornatum etiam corporis & dignitatem: Sic verbi translatio instituta est inopie causa; frequentata, delectationis. Qui hic *objiciunt*, Tropum etiam *obscenitatis* vitandæ gratia inventum, ut cum Venus pro coitu sumitur. E. non solius necessitatis & voluptatis ergo. *Elencho opposit.* seu *Fallac. secundum quid ludunt.* Obscenitas namque ad necessitatem est referenda, quia obscenis non est utendum, nisi necessario tropum adhibeamus.)

Tropi sunt generales bi-

CANONES.

1. Omnis tropus debet esse verecundus, ut deductus esse in alienum locum, non irruisse: ut precario, non vi venisse videatur, TALÆVS
c. 2. Rhetor. lib. 1. ex Cic. 3, de Orat,

2. Rei conveniens.

3. Delectans plurimum.

(Itaque Tropi longius petiti, qui non significantes, & qui inconvenientes, qui obscuri & obsceni merito rejiciendi. Confer. Arist. 3. Rhet. c. 2.

4. In Tropo consideranda: 1. Generales affectiones. 2. Distributio sive species.

5. Affectiones tropi generales tres sunt:

1. Κατάχρησις abusio.

2. υπερβολή superlatio.

3. Ἀλληγορία continuatio tropi.

(Dicuntur *affectiones generales*, quia non sunt distinctæ troporum species, sed generalia troporum accidentia, quæ communiter singulis tropis, quanquam aliis crebrius, aliis rarius, accidunt. Ita exempli gratia: Allegoria non tantum est Metaphoræ affectio, sed & Metonymia, sed & Ironia, sed & Synecdoches; Catachresis non tantum est Synecdoches, sed & Metonymia, Ironia & Metaphoræ, &c. Communes autem Troporum affectiones distinctas eorumdem species constituere non possunt. Ideoque nec Catachresis, Hyperbole & Allegoria specie distincti Tropi a Meton. Iren. Metaph. & Synecd. esse possunt.)

Ubi NOTA I. promiscue a quibusdam dici *Catachresin Synecdochicam* (quod scilicet ad Synecdochen pertineat) & *Synecdochen Catachresticam* (quod scilicet ei Catachresis accidat) item Allegoriam Metaphoricam & Metaphoram Allegoricam: sed tamen, quia Hyperbole, Catachresis & Allegoria tropi sunt accidentia, rectius dicitur *Synecdoche Catachrestica*: *Metaphora Allegorica*: *Ironia Hyperbolica*, &c. Quia accidentia recte attribuantur subjectis.

NOTA

NOTA II. Tribus his affectionibus troporum annumerari etiam εὐφασίη & μείωσις: At istae distinctæ affectiones non sunt. "Εὐφασίς enim nominumquam est sine tropo, & est affectio figuræ Grammaticæ. Si tropica est, ad hyperbolam præcipue referri potest, ut volitare gloriae cupiditate, est emphatica hyperbole seu hyperbolica Metaphora. Μείωσις vero similiter sub hyperbole comprehenditur, ut dicemus infra.)

6. Κατάχρησις est tropus durior & inæqualior: ut apud VIRGILIVM Æneid. 4.

Hunc ego si potui tantum sperare dolorem.

Ubi sperare accipitur pro timere. Speramus enim bona: timemus mala, quale & dolor est. Gladius vagina vacuus, id est, nudus. CICER. Orat. pro Marcell. Fruges pubescunt pro germinant. CICER. lib. I. de nat. Deor. Hunc comedendum & deridendum vobis propino. TERENT. in Eunuch. Hic αἰνύεται propino ponitur pro præbeo. Sic apud HORATIVM lib. I. Epist. 8. & lib. 2. Satyr. 3. Pulchra & præclara munari dicitur pro promittere. Apud VIRGIL. lib. 2. Æneid. in illo: Instar montis equum ædificant, ædificare ponitur pro facere.

(A Cornificio lib. 4. ad Heren. in Orat. Cicer. Latine **Abuso**: Grammaticis vero Ἀνυροσία, nominis abuso dicitur. De qua **NOTA**. Quanquam generaliore significazione omnis tropus possit dici **Catachresis** (nullus enim in propria sua significatione rem exprimit, sed omnis aliena abutitur) hoc tamen in loco Catachresis sumitur specialius pro abusione, sed tamen duriori & inæqualiori, quæ significatio tropis in genere non competit.)

Catachresis est hic CANON.

Ut κατάχρησις aliquantulum molliatur & quasi corrigatur, præmittenda est epiplexis, id est, præmunitio

munitio sive castigatio quædam, cuius fere hæ sunt formulæ: *Ut auctoris hujus verbis utar: Ut ita dicam: liceat mihi isto verbo uti: liceat ita loqui.* Item, quasi, velut, tanquam & similes, ut: si inexplebilem librorum helluonem quis diceret, paulo durius diceret. Sin vero, *ut ita dicam*, adjecerit, mitius aliquando dixerit: ut, inexplebilis es librorum, ut ita dicam, helluo.

/ 7. ὑπερβολὴ est, qua superatur veritas rei augendæ vel minuendæ gratia.

(Cicer. lib. 4. ad Herenn. dicitur *Veritatis superlatio*, item augendi minuendive causa veritatis superlatio atque trajectio: male autem ab eodem refertur inter Figuras, cum in hyperbole fiat vocis immutatio; in figura non item. Nota hic 1. Si hyperbole est in uno verbo, ad Rhetoricam pertinet: Si vero non est in uno verbo, sed in tota Oratione, est argumentum Logicum, ut: *puer nivis candior: Ocyor Euro.* In quibus est comparatio majorum & minorum. 2. Etiam si hyperbolæ rei veritatem vel augmentum vel imminuunt, non tamen mendacia proprie dicta sunt, quia 1. in iis τὸ πλέον, & proprietas vocum non spectatur, sed διάφορα. 2. quia in illis non est fallendi propositum, nec voluntas dicendi falsum. 3. quia non est in illis inæqualitas Orationis & mentis, quæ necessario ad mendacii constitutionem requiruntur. Alii hic distinguunt inter mendacium *malitiosum sive perniciosum*, quod alienum omnino a Rhetore esse debet: & *officiosum sive jocosum*, quale *Poëticum, Ironicum & hyperbolicum*, quod recreationis duntaxat, & ornatus gratia licitum esse dicunt.

/ 8. Species ejus duæ sunt: Αὐξησις Amplificatio sive exuperatio, & Μειώσις extenuatio.

/ 9. Αὐξησις est, qua veritas superatur rei augendæ gratia, ut *Scelus, proselerate. Carcer, pro carcere*

cavere digno. Pestis, pro pestifero. Debacchari, pro convitiari. It clamor cælo. Volitare cupiditate gloriæ. Ocio Euro. Tardior testudine.

(Alii sic definiunt: Auxesis est, cum verbo vel dicto utimur, quod rei magnitudinem superare videtur. Ita Cic. in Orat. pro domo; Quibus tanquam gradibus mihi videoꝝ in cælum ascendisse, non in patriam revertisse, & pro Cluentio: Quod portentum, Dii immortales, quod tantum monstrum in illis locis, quod tam infestum scelus atque immane, aut unde natum esse dicamus! Virgil. Eclog. 7. Candidior cygnis hedera formosior alba. Aeneid. 2. Ferit aurea sidera clamor. Hæc hyperbole in scriptura sèpius occurrit. Oratio humilis nubes penetrat, Syr. 15. v. 1. Prædicate Evangelium omni creaturæ, id est, omnibus gentibus, Marc. 16, 15. Non est Prophetæ acceptus in patria sua, id est, plerique Prophetæ, Matth. 13, 57. Eritis odio omnibus hominibus, id est, impiis, Matth. 10. v. 22. &c. Filius hominis cum venerit, num reperturus est fidem in terris? Luc. 18. v. 8. Quæ si omnia scriberentur, ne quidem totus mundus libros capere posset, Joh. 21. v. 23. Ecce totus mundus ipsum sequitur, Job. 12. v. 20. Ubi

NOTA I. Ad auxesin referri verba 1. *Significantia* vel gravia, quæ animum implent: sic species graviores sunt quam genera, ut latrocinium pro cæde. 2. *Sonantia*, quæ certas syllabas longas habent & aures implent: ut, audire, consolare, comprobare. 3. *Plena*, quæ & animum & aures implent: ut crudelissimum & luctuosissimum exitium patriæ comparare. Cic. pro Sylla. 4. *Tropica emphatica*: ut, tum late ferreus hastis horret ager, campique armis sublinibus ardent. Aeneid. I.

NOTA II. Ad Auxesin etiam reforri Epitheta, quæ sunt *Adjektiva* alicui *Substantivo* addita, ut, homo sapiensissimus. Dido pulcherima. De quibus cap. seq. Item comparationes: ut, Stentore clamosior.

NOTA III. *Hyperbelon* ab auxesi hoc modo e quorundam sententia differre: quod illa fides limites excedat: ac intra eosdem maneat,

10. Μειωσις extenuatio est, qua veritas superatur rei minuendæ & extenuandæ gratia. Vocatur alias & Ταπείνωσις, ut, *Vermis*, pro homine. Erratum pro scelere, *Stridor*, pro voce. *Severus*, pro crudeli.

(Alii sic definiunt. Μειωσις est, cum verbum mollius sive mitius loco proprii subjicimus. Sic *Psal.* 22. v. 7. *Ego vermis sum, non homo.* *Esa.* 41. v. 14. *Noli timere vermis Jacob.* *Job.* 25. v. 6. *Filius hominis vermis.* Sic dieit Abraham ad Dominum: Ecce nunc cœpi loqui ad Dominum meum, qui *pulvis sum & cinis,* *Gen.* 18. v. 27. Sic Cicer. (Orat. 3. de leg. Agrar. contr. Bullum tribun. pleb.) Syllanus ager a certis hominibus latissime continuatus tantam habet invidiam, ut feri ac fortis tribuni plebis *stridorem* perferre non possit.

Utimur extenuatione 1. ut arte quadam arrogantiam dissimulantes, nos ipsos modestiæ causa verbis extenuemus: ut, *Laius* apud Cicer. de amicit. Sed quis ego sum? aut quæ in me est facultas? Doctorum est ista consuetudo, eaque Græcorum, ut ipsis proponatur, de quo disputation, quamvis subito, magnum opus est, egetque exercitatione non parva. Verrin. 6. Venio nunc ad istius, quemadmodum ipse appellat, studium, ut amici ejus morbum & insaniam. 2. Ut adversarios ipsos vel res ipsorum in contemptum adducamus. 3. Ut per eam rei alicujus difficultatem persuadendi gratia imitando extenuemus. Μειωσις subjicitur ἀπόφθετος, quæ est diminutio modestiæ causa usurpata, quæ fit ἀπόφθεσι, id est, negatione: ut, id vos & a viro optimo & ab homine minime stulto cogitatum esse confingitis, Cicer. pro Deiot. Nullus homo non cupidus neque appetens, de leg. Agrar. 2. ὑποκορισμὸς, quando diminutivum loco primitivi usurpatum; ut, quid cessat hic homalus ex argilla & luto Hæsus Epicureus? Cic. in Pison. Est autem ὑπονομεῖος parum in verbis, quæ ὑποκορισμὰ diminutiva vocantur, cùjusmodi sunt, *coreculum*, *animula*, *offensiuncula*, *convinclolum*, *morbulus*, &c. Opus hic est limatulo & politulo tuo

tuo Judicio. Cicer. (Lib. 7. Epist. Fam. ep. 133.) *Partim
in sententiis, ut, Homo ὡραῖος somnium umbræ.)*

i i. *Αλληγορία* est tropi ejusdem generis in eadem sententia continuatio & repetitio: ut, *Arbor mala, quæ fructus bonos non fert, exciditur
& in ignem conjicitur, Matth. 3. v. 10.*

(Continuata hic est Metaphora, qualis & in seqq. *Bib
aquam de cisterna tua, & fluenter de medio putoe tui. Fon
tes tui deriventur foras, in plateis rivi aquarum sint: tu
autem Dominus earum maneto, Prov. 5. v. 15. 16. Cujus
ventilabrum in manu ipsius, & permundabit aream suam:
& colliget triticum in horreum suum, paleam autem exuret
igni inextinguibili, Matth. 3. v. 2.* Huc pertinent omnes parabolæ in Evangelica historia propositæ, quæ aliud nil sunt, quam Metaphoræ allegoricæ. Talis est apud Plautum in Aulularia, act. 2. sc. 2. ubi pauper Euclio recusat ditissimi hominis Megadore affinitatem his verbis:

*Venit hoc mihi in mentem, Megadore, te esse hominem di
vitum,*

*Factiosum: me item esse hominem, pauperum pauperrimum.
Nunc si filiam locassem meam tibi, in mentem venit.
Te bovem esse, & me esse asellum, ubi tecum conjunctus fioro.
Ubi onus nequeam ferre pariser, jaceam ego asinus in luto.
Tu me bos magis haud respicias, notus quasi nunquam siem.
Et te utar iniquiore & me meus ordo irrideat:
Neutrubi habeam stabile stabulum: si quid divertii fuat.
Asini me mordicus scindant, boves incursent cornibus.
Hoc magnum est periculum ab asinis ad boves transcendero.*

Item in Pœnulo: Act. 3. scen. 2.

*Viam qui nescit, qua deveniat ad mare.
Eum oportet amnem querere comitem sibi.
Ego male loquendi vobis nescivi viam;
Nunc vobis mihi amnes estis, vos certum est sequi.
Si bene dicetis, vestra ripa vos sequare.
Si male dicetis, vestro gradiat limite.*

Alle.

Allegoriæ hic est CANON generalis.

ALLEGORIA non sit nimis crebra: nam sa-
rietatem parit.

Cæterum allegoria duplex est: *Uniformis &
Multiformis.*

Allegoria *Uniformis* est, qua ejusdem generis
Tropi continuantur in eadem sententia: ut *arbor
mala, quæ fructus bonos non fert, &c.*

De hac sunt sequentes CANONES.

1. In allegoria, ex quo genere rerum cœperis,
eodem etiam desinas, secus inconsequentia fœ-
dissima fuerit. Ex QUINTIL. lib. 8. c. 6.

(Ut, si inceperis allegoriam a tempestate, non finienda
erit incendio aut ruina, sed tempestate. Sic Cicer. pro Mu-
rena: Quo me tandem animo esse oportet prope jam ex
magna jactatione terram videntem in eum, cui video maxi-
mas Reipubl. tempestates esse subeundas? Item pro Quinto:
Ita fit, ut qui tela depellere & vulneribus mederi debeam,
tum id agere cogar, cum etiam telum adversarius nullum
jecerit.

Allegoriæ Metaphorarum omnium sunt fre-
quentissimæ.

(Allegoria multiformis est, qua diversorum generum
Tropi continantur in eadem sententia. Sic in illo Cicer.
pro Ligario. Quid enim, Tubero, tuus ille districtus in acie
Pharsalicæ gladius agebat? cuius latus ille mucro pete-
bat? quis sensus erat armorum tuorum? quæ tua mens,
oculi, manus, ardor animi? quid eupiebas? quid optabas?
Hic quæ sunt Metonymiae in vocibus gladius, arma; Meta-
phore illustriores quatuor, Synecdoche duæ, in vocibus
latus mucro. Sic triplex est Metaphora in illo Horatii
Epist. I. lib. I.

*Nemo adeo ferus est, ut non mitescere possit,
Si modo culturæ patientem commovet aurum.*

Prima

Prima est a bra-
five cicirantur.
prie mitescunt.

I. Metonymia

(De dichotomi-
quorū genere si-
ponuntur, auxie
dū dicere. Trip-
lē & Irniis.
Annon faciliori
Quintilianus lib.
1. Maledicta. 2.
3. Onomatopæ.
In. 9. Aētopæ.
Elio. Phil. Ma-
nit tropos sepi-
len. Epitheton,
Rhetor. distingui-

Tropos an-
tiphona. 2. M-
3. Antonomasi
perbole. 9. Ta-
similiter decem
3. Proverbium.
7. Sacralmu-
sis. Drescas E-
cim, omittit e-
addit Antiphon-
rum ex his que
peculiares equi-
le, Catachresi
tripis quatuor)
che, earundem

Prima est a *brutis*, quæ fera sunt ac proprie mansescunt sive cicurantur. Altera a *fructibus*, qui acerbi sunt ac proprie mitescunt. Tertia ab *agris*, quorum est cultura.)

CAPUT III.

I. TROPI sunt quatuor.

1. Metonymia. 2. Ironia. 3. Metaphora.
4. Synecdoche.

(De dichotomia, qua binæ troporum species pro uno quopiam genere summo, eoque anonymo sive non nominato ponuntur, anxie hic solicii non erimus. Quid enim prodest dicere. *Troporum genera duo sunt: primum est Metonymia & Ironia: Secundam est Metaphora & Synecdoche.* Annon faciliori labore rectius ordine enumerabuntur? Quintilianus lib. 8. c. 6. duodecim statuit *Troporum genera.*
 1. Μελαφορά. 2. Συδοχήν. 3. Μελονυμίαν. 4. Αὐλονομασίαν.
 5. Ονομαλοποίαν. 6. Καλύχενσιν. 7. Μελέληψιν. 8. Επιδείλων. 9. Αλληγορίαν. 10. Περιφρασιν. 11. ιπτερόσατον. 12. ιπτερόσολην. Phil. Mel. 1. 2. Rhet. de Trop. & Schemat. constituit tropos septem. Omittit enim Hyperbaton, Hyperbole, Epitheton, Periphrasin & Allegoriam. Chytraeus in Rhetor. distinguit inter tropos unius dictionis & orationis.

Tropos unius dictionis enumerat decem, quorum 1. Metaphora. 2. Metalepsis. 3. Metonymia. 4. Synecdoche. 5. Antonomasia. 6. Catachresis. 7. Onomatopœia. 8. Hyperbole. 9. Tapinosis. 10. Emphasis. Tropos Orationis similiter deceim, quorum 1. Allegoria. 2. Enigma. 3. Proverbium. 4. Apologi. 5. Parabolæ. 6. Ironia. 7. Sarcasmus. 8. Antiphrasis. 9. Accismus. 10. Mimesis. Dresserus Elocut. lib. 1. Tropos dictionis facit duodecim; omittit enim Hyperbolē & Tapinosis, & iisdem addit Antiphrasin, Phrasin, Periphrasin, Paraphrasin. Verum ex his quidam generales tropi affectiones sunt, ideoque peculiares ejusdem species esse non possunt, ut Hyperbole, Catachresis & Allegoria: Quidam enumeratis veris tropis quatuor Metonymiæ, Ironiæ, Metaphoræ & Synecdoche, earundemque affectionibus generalibus subjicitur.

Qui-